

DUDÁS RÓBERT GYULA

dudas.robort@hangadok.hu
hallgató (Apor Vilmos Katolikus Főiskola)

Ál/arcok – ki(k) is volt Nagy Töhötöm?

Behind Masks - The Lives of Nagy Töhötöm

DOI 10.14232/belv.2020.2.11

<https://doi.org/10.14232/belv.2020.2.11>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Dudás Róbert Gyula (2020): Ál/arcok – ki(k) is volt Nagy Töhötöm? *Belvedere Meridionale* 32. évf. 2. sz. 190–193. pp

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

PETRÁS ÉVA (2019): *Álarcok mögött. Nagy Töhötöm életei*. Budapest, ÁBTL–KRONOSZ. 308 old.

Petrás Éva több éves kutatással adta közzé Nagy Töhötöm életrajzát. Egy különleges ember életrajzát. Egy olyan emberét, aki pap volt és szabadkőműves, kém és együttműködő, jobb oldali és bal oldali. Egy álarcokat viselő ember.

A közelmúlt magyar egyháztörténetének különleges és megkerülhetetlen, mégis – a közelmúlt egyháztörténetének kutatóit leszámítva, lényegében elfeledett – szereplője és tényezője volt Nagy Töhötöm. A jezsuita. A KALOT vezér. A társadalomszervező. A higanyember. A Vatikán titkos ügynöke és levélcsempésze, és titkos követe. Az OSS ügynöke. Az, aki nélkül Mindszenty talán sose lett volna hercegprímás. Az, akit Mindszenty semmiképpen nem akart Magyarországon látni. A megtagadott politikai tényező. A kiugrott szerzetes. A családapa. A szabadkőműves. A Buenos Aires-i Egyetem főkönyvtárosa. Az UNESCO megbízottja. Az

emigráns, majd hazatelepülő. Az állambiztonság ügynöke. Számos arc és számos – talán – álarc. Mintha nem is egy ember lenne. Mintha több ember, több identitás, több ego jelenne meg előttünk. Pedig nem. Egyetlen ember élte meg ezeket a kalandokat. Egy ember, akinek élete, viselkedése, története talán egyetlen szóban foglalható össze: radikális.

Petrás Éva könyve ezt a radikális Nagy Töhötömöt szeretné bemutatni és megismertetni az olvasókkal. Egy olyan személyt, aki valóban a kor tanúja. Egy olyan személyt, aki nélkül a huszadik századi magyar egyháztörténelem talán másfelé haladt volna – még ha nem is tudjuk eldönteni, hogy az az irány jobb lett volna-e. Természetesen nem lehet azt mondani, hogy Nagy Töhötöm magányos farkas volt, sőt életét vizsgálva jól látható, hogy nem bírta közösség, társak nélkül, akik közül különösen fontos szerepet töltött be rendtársa, Kerkai Jenő. Mégis P. Nagy egy megkerülhetetlen személyisége, mondhatni egyénisége a huszadik századi magyar egyháztörténetnek, s ezért is fontos minden róla készült tanulmány, különösen mivel bár számos kutatásban történik említés P. Nagyról, de valójában összefoglaló, életrajzi monográfia nem készült róla. Lehet róla tudni, s azt is lehet tudni, milyen fontos tényező volt egy időben, de mégis ismeretlen maradt. Jelentek meg róla különféle írások, de mégis a magyar egyházi „közvélemény” szemében másodlagos szereplőként élt. Nagyon komoly és nehéz vállalkozás volt ez a munka, hiszen bár Nagy Töhötöm komoly levéltári hagyatékot hagyott maga után, valamint kalandos életének köszönhetően számos levéltárban vannak róla feljegyzések, de mégis átláthatatlan, megismerhetetlen személyiség. A szerző már a bevezetésben is megvilágítja ezt az olvasónak. Őszintén és korrekten elmondja, hogy nem tudhatunk mindent Nagy Töhötömről. Éppen ezért, noha ez elsődlegesen egy életrajzi monográfia, de mégis több annál. A főszereplő életébe, gondolkodásába, elköteleződéseibe szeretne bennünket bevezetni. Meg akarja mutatni azt, hogy Nagy Töhötöm mit és hogyan tett, hogyan élte meg azokat az eseményeket, melyek vele és általa történtek.

Egy különleges személyiségről beszélhetünk, aki, mint már említettem, szinte mindent az életében radikálisan tett. Hirtelen dönti el, hogy pap lesz. Ahhoz is csak – elmondása szerint – pár pillanat kell, hogy átgondolja, egyházmegyés, vagy szerzetes legyen. Hirtelen – egy estés beszélgetés után – köteleződik el a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Titkársága, ismertebb nevén a KALOT mellett. Talán végig sem gondolja, hogy milyen következményei lehetnek tettének, de a II. világháború végén – minél előbb – megpróbálja felvenni a kapcsolatot a megszálló hadsereggel, menteni, ami menthető. S ami kifejezetten különleges, ahogy – mint a Vatikán titkos ügynöke – szinte szökik, álrühákat öltve, Róma és Magyarország között. Személye – és erről többször szó van a kötetben – megjelenik Mindszenty József kinevezése körül, bizonyos szinten „királycsinálóként” érveket hoz fel Mindszenty mellett, s ellen. Véleményét a Vatikán legmagasabb köreiből is fontosnak tartják, maga XII. Piusz pápa is többször fogadta. Mégis a hős, s itt a szót többféle értelemben is lehet használni: kalandor, hazafi, ügynök stb., élete kisiklik. Mindszentyvel – aki kimondva, kimondatlanul neki is köszönheti esztergomi érseki székét – ellentétbe kerül, s választhat az eddigi tevékenységéhez képest jelentéktelen nyakapornaki beosztás, vagy egy argentinai dispozició között. Később Mindszenty, a közöttük lévő konfliktust tovább mélyítve kijelenti, semmiképpen nem maradhat Magyarországon. E komoly – kimondhatóan – megalázás után, szerzetesi engedelmességből Dél-Amerikát választja, ahol több mint egy évnyi kemény szervezői munka után újabb csalódások érik az egyházi vezetés részéről, s ezért papi és szerzetesi élete megbicsaklik, s kéri a rendből való elbocsátását. A pápa

pedig – az ilyenkor gyakori hosszú várakoztatási időhöz képest alig fél éven belül, talán korábbi tevékenysége miatt kvázi jutalomként – engedélyezi neki a laikus státuszt, illetve felmenti a cölibátus kötelezettsége alól. 1948–1968 között Argentínában látott el számos feladatot, meg-nősült, gyermeke lett, s vett részt – személyiségéhez illően – gyakorlatilag a nagypolitikában, Eva Peron (Evita) és Juan Peron argentin elnök közvetlen közelében. Ebben az időben is szociális munkát végez, a nyomornegyedek felszámolását tűzi ki céljául.

Noha elmondása szerint ekkor már nem hívó, de mégis rendszeres kapcsolatban van a jezsuita renddel, annak helyi előjárójával. Külön érdekes kérdés, melyet a szerző bőven tárgyal, Nagy Töhötöm és a szabadkőművesség kapcsolata. Saját elmondása szerint, miután lényegében elhagyta a katolikus egyházat, szükségét érezte, hogy egy spirituális otthonra találjon, mivel egyedül nem tudott létezni. Egy ilyen személyiségnek szüksége volt a közösségre, amelyet nagyra tehet, s amely nagyra teheti. Hosszasan vizsgált kérdés a kötetben, hogy vajon mi volt a célja ezzel: Vajon össze akarta békíteni a katolikus egyházat és a szabadkőművességet?

Kifejezetten izgalmas kérdés Nagy Tömötöm és a magyar állambiztonság kapcsolata. A titkos tevékenység – mint már látható volt – vissza-visszatért az életében. 1966-tól kezdve a III/I-5-K ügyosztály ügynöke (noha a szabályos ügynöki beszerző nyilatkozatot nem írta alá), majd titkos megbízottja. A kötetet olvasva elgondolkodik az ember, hogy „Kőműves Sándor” egyszerű kém volt-e, vagy tevékenységével az volt a célja, hogy megpróbálja összebékíteni a vallásos embereket, a szabadkőműveseket, a diaszpóra magyarságát és a hazai kommunista hatóságokat és szervezeteket? Vagy egy ember aki valahol mélyen végtelenül hitt a modus vivendi lehetőségében? S akivel megtörténik az emigráció magyarságának történetében ritka eset, hogy ahonnan Mindszenty kvázi, vagy gyakorlatilag elüldözte, a magyar állam visszahívta: 1967-ben hazatelepülési engedélyt kap, s élete végét itthon töltötte aktív ügynöki, valamint írói tevékenységgel.

Életét jól foglalja össze az általa elképzelt sírfelirat: „Nem nyugszik itt, (még itt sem nyugszik), valahol keresgél. Csak az emléke maradt itt.”

A könyvet olvasva vissza-visszatérő kérdés számomra, hogy vajon mit is képzelt ez az ember, ez a radikális, ez az öntörvényű, ez az idealista. Össze akart békíteni talán mindenkit mindenkivel? Először a „nagybirtokos” egyházat a szegényparasztsággal? Majd egy egyházat a szovjet hatóságokkal? Később a szabadkőműveseket a katolikus egyházzal? Végül a diaszpóra magyarságát az anyaország kommunista hatóságaival? Mindez talán nem kevesebb, mint idealizmus. Egy élet, amely forogatókönyvért kiált. S olvasva Petrás Éva könyvét egyre inkább az az érzése az olvasónak, hogy egy kalandregényt olvas. Egy olyan kalandregényt, melyet jól kiegészít a több mint ezer hivatkozás, amely még tovább segíti az olvasást. Sokat töprengtem azon, hogy vajon ez életrajznak, vagy pedig némiképp életrajzi-kalandregénynek minősíthető-e. Bizonyos szinten inkább a második felé hajlok, ennek oka, a néhány helyen megfigyelhető félreérthető fogalmazás. Ilyen például, hogy csak egyet kiragadjak: „*Miután Nagy Töhötöm felesége hiába kérte a jezsuita tartományfőnöktől az egyház temetés lehetőségét...*” (PETRÁS 2019. 264. 3. bekezdés) – erről így szó sem volt, a jezsuita tartományfőnök, Tamás János mindössze azt utasította el, hogy ő vezesse a szertartást, de azon részt vett). Szintén hiányolom, hogy nincsenek eléggé árnyalva Nagy Töhötöm és Mindszenty József életének közös pontjai, s az, hogy vajon mi vezethetett odáig, hogy ilyen szintű törés alakult ki kettejük kapcsolatában. Szintén lehetett volna bővebben foglalkozni P. Nagy politikai kapcsolataival, kifejezetten a

Barankovics-féle Demokrata Néppárttal való kapcsolatával, illetve törekvéseik párhuzamaival is. A szerző foglalkozhatott volna Nagy Töhötöm családjával kicsit bővebben, hiszen gyakorlatilag semmit nem tudunk meg a feleségéről, neve is csak egyszer szerepel, mintegy mellék-információ, pedig egy embert a családja, annak körülményei, az abban lezajló események jelentősen meghatározzák.

Hogy hány arca és hány álarca volt Nagy Töhötömnek? A kérdésre Petrás Éva könyve keresi ugyan a választ, de igazából a válaszokat az olvasónak kell megadnia.

Semmiképp nem tekinthető az író hibájának, hogy Nagy Töhötöm nem érthető meg ennyiből sem, s az olvasó még többet vár. Mert a főhős életének minden egyes pontja még tovább kutatható és kutandó. Különösen érdemes lenne párhuzamosan vizsgálni Mindszenty és Nagy életének főbb és közös pontjait, s ez alapján levonni a konklúziót, hogy vajon Nagy Töhötöm Mindszenty ellen, vagy érte harcolt? Mi vezette rá Mindszentyt, hogy azt a személyt, akinek részben az érseki széket köszönhette a későbbiekben ennyire elutasította? Tovább lehetne azt is vizsgálni, hogy vajon némelyik – a könyvben idézett írása – mennyire szólt elsősorban a nemzetbiztonsági hivataloknak, vagy mennyire valósan az ő gondolkodását tükrözte. Szerencsére erre már számos lehetőség nyílik, hiszen a Magyar Elektronikus Könyvtárban, illetve részben nyomtatásban számos Nagy Töhötöm írás elérhető, elemezhető. 2020. márciusától – reményeink szerint – a Nagy Töhötömre vonatkozó kutatások is új lendületet kaphat, hiszen megnyílt a Vatikáni Apostoli (korábban Titkos) Levéltár XII. Piusz anyaga, s ebben – feltételezhetően – számos P. Nagyra vonatkozó anyagot is találhat majd a kutató. Összefoglalva jó kiindulópont a további kutatásokhoz ez a 308 oldalas mű. Egy izgalmas kötetet olvashattam, melynek kifejezett értéke, hogy írásához hihetetlen mennyiségű adatot gyűjtött össze (természetesen több közreműködővel) a szerző. 11 különféle levéltár adatait kutatta fel, s az irodalomjegyzék 19 oldalt tesz ki. A kötetben számos korabeli fénykép vezet végig, hogy megismerjük az adott időszak éppen aktuális Nagy Töhötömjét. Petrás Éva könyve abból a szempontból is működik, hogy elgondolkodtatja az olvasót, s szinte követeli tőle, hogy egy-egy pontot megvizsgálva próbálja meg még jobban megérteni, megérezni a tettei, gondolatai mögötti embert, Nagy Töhötömet, s azt a világot, amelyben élt.